

Straffedomme som Grundlag for Rettighedsfortabelse.

AF TROELS G. JØRGENSEN.

I 1920—21 blev der her i Tidsskriftet under Fællestitlen Forarbejder til den nye danske Straffelov offentliggjort en Række Afhandlinger om Professor C. Torps Straffeloosudkast af 1917 (T. U.). Jeg fremsatte derunder, 1921 S. 106 ff., nogle Bemærkninger om dette Udkasts Regler angaaende Frakendelse af statsborgerlige Rettigheder m. v., set i Forhold til de tilsvarende Regler i det Udkast, der var udarbejdet af Straffelovskommissionen af 11. August 1905 (K. U. — her betegnet som K. U. I). Efterat Straffelovskommissionen af 9. November 1917 nu i sit nylig offentliggjorte Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov (K. U. II) i §§ 78—79 har givet et nyt Forslag til Ordningen af det omhandlede Æmne, vender jeg tilbage til dette.

Med Hensyn til det lovtekniske Hovedspørgsmaal, om Straffeloven selv skal angive, hvilke Rettigheder der fortabes ved Straffedommen, eller overlade dette til Særlovgivningen, stiller K. U. II sig saaledes, at det lader Straffeloven hjemle Bortfald for vedkommende Domsfældte af Retten

- 1) til offentlige Tjenester eller Hverv, som han beklæder, samt til at opnaa Ansættelse i saadanne;
- 2) til at stemme og vælges ved offentlige Valg;
- 3) til at virke i Stilling eller Hverv, hvis Erhvervelse eller Udøvelse i Lovgivningen er betinget af hæderlig Vandel.

Ved Bestemmelsen under Nr. 3 har man altsaa taget det Standpunkt at lade Straffeloven give Afkald paa direkte

at anføre vedkommende Rettigheder og nøjedes med at lade den henvise til vedkommende særlige Lovbestemmelser. Ved Bestemmelserne under Nr. 1 og 2 har man derimod ladet Straffeloven indeholde direkte Fastsættelse af vedkommende Rettigheder.

Motiverne udtaler herom følgende: »Da her er Tale om en Nyordning, bør der i Udkastet findes nogen Vejledning om, hvilke Rettigheder der saaledes fortabes. Kommissionen har dog ment, at denne Vejledning kun kan gives i nogen Almindelighed. Man har derfor i § 78 foruden offentlige Tjenester eller Hverv og Valgret og Valgbarhed til offentlige Valg kun anført under Nr. 3 Stillinger eller Hverv, hvis Erhvervelse eller Udøvelse i Lovgivningen er betinget af hæderlig Vandel. Det er ikke fundet rigtigt at anføre, hvilke disse Stillinger og Hverv er, dels fordi Angivelsen, hvis den skulde være udtømmende, vilde blive meget omfattende, og dels fordi det maa være overladt til Lovgivningsmagten til enhver Tid med Hensyn til de enkelte Hverv og Stillinger at bestemme, om og i hvilket Omfang disse kan udøves, uanset at Udøveren har gjort sig skyldig i en strafbar Handling af den her omhandlede Art.« Handlingen er i Udkastet betegnet som en saadan, hvorved nogen gør sig uværdig til sine Medborgeres Agtelse.

Det kan ikke siges, at Motiverne giver klar Oplysning om Grunden til, at K. U. II her rækker Haanden baade til T. U., der lod Straffeloven opregne alle Rettighederne, og til dettes Modsætning K. U. I. Der bør i Udkastet findes nogen Vejledning, siges det, men dog kun i nogen Almindelighed. Utvivlsomt maa K. U. II, der hjemler Frakendelse af »de borgerlige Rettigheder«, nærmere angive, hvorledes dette Begreb skal forstaas, men denne Vejledning kunde godt være erstattet med en almindelig Henvisning til vedkommende Lovbestemmelser om Rettigheders Fortabelse som Følge af Domfældelse for en i den offentlige Mening vanærende Handling.

Sagen er imidlertid, at Udkastet undgaar at benytte det

indarbejdede Udtryk »i den offentlige Mening vanærende Handling«, der formentlig ikke anses for tidssvarende, og erstatter det med Omskrivninger — »uværdig til sine Medborgeres Agtelse«, »hæderlig Vandel« — der ikke dækker det; derved kommer det ind paa at erstatte Henvisningen med en selvstændig omskrivende Angivelse, dog som nævnt med det Fremskridt fra T. U., at der afstaas fra at give den (til Dato) udtømmende Opregning. Nogen Realitetsforandring i Begrebsbestemmelsen gøres der ikke. Forholdet er da stadig dette, at der i Lovgivningen — efter Udkastet altsaa i Straffeloven — findes et Begreb om visse straffbare Handlinger, der forringer Gerningsmandens borgerlige Agtelse saaledes, at de virker rettighedsfortabende. Dette Begreb har det hidtil været overladt Domstolene nærmere at udforme, og K. U. II gør ingen Forandring heri, da det ikke giver nærmere Forskrifter om Begrebets Udformning¹).

Om der er nogen virkelig Grund for K. U. II til i Lighed med T. U. at gaa udenom omhandlede Lovgivningsudtryk, maa iøvrigt betvivles. Sproglig kan Omskrivningerne i hvert Fald ikke erstatte den lettere Adjektivform. Det fører endvidere til, at man ogsaa skal undgaa det gode Udtryk »Æresoprejsning«. T. U. anvendte i § 92 i Stedet derfor Udtrykket »Genindsættelse« i de fortabte Rettigheder, medens K. U. II anvender Udtrykket »Oprejsning«. Sidstnævnte Ord har vi i Forvejen som processuelt Systemudtryk om Adgang til at fritages for Retstab ved Udløb af processuelle Frister og i Retsplejelovens § 778 (Oprejsning for uforskyldt Anholdelse). Nu skulde det altsaa gøre Tjeneste i en tredje helt forskellig Betydning. Da Lovgrunden til Reglerne om Rettighedsfortabelse maa søges i den Betydning for Borgernes Æresfølelse, det har henholdsvis at bevare disse Rettigheder og at udskille visse Forbrydere fra Deltagelse i Samfundets Styrelse m. v., ses der ingen Grund

¹) I denne Forbindelse bemærkes, at jeg kan frafalde mine anf. St. S. 110 ytrede Betæneligheder med Hensyn til T. U.s Forenelighed med Grundloven.

til at afskaffe de dette Forhold betegnende Udtryk, naar det ikke antages, at »Ære« er udgaaet af Sprogbrugen, og K. U. II., der hjemler Straffe for »Æreskrænkelse«, gør jo ikke dette. Vi staar formentlig her ved en speciel kriminalistisk Opfattelse, der ikke har Sangbund i videre Kredse og kun volder tekniske Vanskeligheder.

Hvis denne Bestræbelse for at lave nye Udtryk ikke havde gjort sig gældende, kunde Reglen nemlig have været formet langt simplere i Tilslutning til den bestaaende Lovgivning saaledes, at de i Lovgivningen omhandlede Rettigheder, der er betingede af, at den berettigede ikke er domfældt for en i den offentlige Mening vanærende Handling, frakendes den, der idømmes en vis Straf for en saadan Handling.

K. U. II har som anført kun under Nr. 3 gaaet den Vej at henvise til Lovgivningen. Nærmere beset er dette endda kun delvis Tilfældet, idet der ogsaa her tildels sker selvstændig Angivelse af vedkommende Rettigheder: det skal dreje sig om »at virke i Stilling eller Hverv«. Hvorledes vil man herefter forholde sig med Aldersrentenyderne, der ifølge Lov Nr. 348 af 7. Aug. 1922 § 2 ikke maa have gjort sig skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, og hvis Ret altsaa er betinget af »hæderlig Vandel«? Efter Ikrafttrædelseslovens § 4 virker Aldersrentelovens Fortabelsesregel kun for Handlinger begaaede før Straffelovens Ikrafttræden. Skal Retten fortabes, maa det da være i Henshold til Straffeloven, men kan Retsudøvelsen med god Samvittighed fastslaa, at Aldersrentenyderen »virker i Stilling eller Hverv«? Hvis man mod Ordene men overensstemmende med Sagens Natur bekvemmer sig til at medtage Aldersrentenyderne, kan der videre spørges, hvorledes Straffeloven skal virke overfor Enker, der faar Understøttelse efter Lov Nr. 124 af 29. April 1913. Enkebørnsunderstøttelsen bortfalder, naar Enken »vitterlig fører et Levned, der i det almindelige Omdømme vækker Forargelse (bevislig Drikfældighed, Erhverv ved Utugt eller lignende)«. Nydelsen af

Retten er altsaa betinget af »hæderlig Vandel«, og naar man ved Aldersrentenyderne har sat sig ud over Ordene »virke i Stilling eller Hverv«, synes man at mangle Argumenter for at holde Enkerne uden for Retsfortabelsesreglen, hvad dog naturligvis er dennes Mening.

Det er principielt saavel som praktisk det ene rette at henvise til Lovgivningens Bestemmelser om Virkningen af vanærende Handlinger.

Det er det samme, der kommer igen, naar Loven skal angive Frakendelsens Indhold. K. U. I lod Dommen lyde paa Frakendelse af »offentlige Rettigheder«, T. U. paa Frakendelse af »de statsborgerlige Rettigheder« og K. U. II paa Frakendelse af »de borgerlige Rettigheder«. Det er egentlig tilstrækkeligt at nævne disse tre Forslag for at vise det haabløse i at lede efter en sammenfattende Betegnelse i vort Lovsprog. Sidstnævnte Betegnelse synes mig endda uheldigst, da det jo ikke er Meningen at indføre Begrebet »borgerlig Død« i Lovgivningen. Man skaaner Tyvens — eller er det Samfundets? — Følelser for at høre Tyveriet betegnet som en vanærende Handling, men frakender ham koldblodigt sine »borgerlige Rettigheder« altsaa efter Ordene Retten til at faa Fattighjælp eller faa sine Børn undervist, strængt taget ogsaa Retten til at besidde Ejendom osv.

Dette gaar i hvert Tilfælde ikke an. Der maa dog være nogen Sammenhæng mellem det, der proklameres i Dommen, og den i Straffeloven givne »Vejledning« til dets Forstaelse.

Naar det er umuligt at naa et tilfredsstillende Resultat ved at lade Dommen lyde paa Frakendelse af visse Rettigheder, fordi man ikke kan finde noget passende Navn til disse, maa man forsøge en anden Vej. At nøjes med at lade Dommen statuere, at en Handling af den paagældende Art er begaaet, kunde vel hævdes at være tilstrækkeligt, naar Straffeloven saa hjemler, at dette medfører Retsfortabelsen. Formelt maa der dog kræves, at selve Retsvirkningen statures i Dommen.

Man har da to Muligheder. Enten at lade Dommen lyde som en Henvisning til Lovgivningen (»Tiltalte bør som den, der har gjort sig skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, lide Retstrib efter Lovgivningens Regler herom«) eller at lade den statuere, at Domfældte har en retslig Egenskab, der i Forvejen er defineret i Straffeloven som denne at have fortabt de omhandlede Rettigheder. Med Fare for at kede ved at gentage mig selv vender jeg derfor tilbage til mit tidligere Forslag, anf. St. S. 113, om at gøre Brug af det endnu i Danske Lov anvendte Udtryk »ugild«, der efter sin hidtidige Anvendelse paa den, der ved daarlig Vandel har stemplet sig som uegnet til at regnes for fuldgod Borger, netop egner sig til at dække det Begreb om en bestemt Gruppe deklasserede Personer, som Straffeloven danner, og som vi ellers staar uden Navn for. Viger man tilbage for denne sproglige Fornyelse — K. U. II har dog foreslaaet et Ord som »Hæfte«, hvis Brug som gammeldansk ligger langt længere tilbage i Tiden — maa den førstnævnte Udvej anbefales. Man faar da en neutral men korrekt Betegnelse af Retsvirkningen, hvorimod Udtrykkene »offentlige«, »statsborgerlige« og »borgerlige« Rettigheder er mere eller mindre begrebsforvirrende.

Man vil imidlertid i den fremtidige Lovgivning faa Brug for en kort Betegnelse for de Personer, hvis Rettigheder er beskaarne ved en Straffedom. K. U. II foreslaar nemlig — og dette er sikkert anbefalelsesværdigt — at Rettighedsfortabelsen ikke indtræder, medmindre Dommen gaar ud paa Fængselsstraf, Indsættelse i Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring, og hvis Straffen ikke naar 1 Aars Fængsel, kan Fradømmelse ske paa Tid ikke under 5 Aar. Fremtidig Lovgivning maa forudsættes at ville begrænse sine Udelukkelser af de for vanærende Forhold straffede Personer til de saaledes straffede og saaledes dømt, men for at udtrykke dette maa man gentage disse Regler eller i hvert Fald henvise til Straffeloven; det kan ikke ske saa kort som tidligere. Her vil det være praktisk og tillige sikre Ensartethed

at kunne nøjes med at sige: Personen maa ikke være ugild. Retsbegreberne skal jo have Navne for at bruges i det praktiske Liv, og vi har det Navn, vi søger, hos os selv uden at skulle finde paa noget nyt eller hente Forbilleder fra Nabolandene.¹⁾

Udover den hidtil behandlede Regel om Rettighedsfortabelse giver Udkastet følgende Regel: I Forbindelse med Fradømmelse af de borgerlige Rettigheder kan endvidere Retten til at drive visse i Dommen særlig angivne Næringsveje frakendes den skyldige paa Tid eller for bestandig. Denne Regel, der er mere bevægelig end den tilsvarende i T. U. § 68 Nr. 5, synes meget hensigtsmæssig; Retten til Næringsvejene forudsættes naturligvis ikke at være betinget af »hæderlig Vandel«. Ogsaa Reglen i § 79 har vundet i Forhold til den tilsvarende Regel i T. U. § 69 ved at være formet mere generelt.

Juli 1923.

¹⁾ Til mine tidligere gjorte Bemærkninger om Brugen af »ugild« kan føjes følgende: Bestemmelserne i D. L. 1—24—13 og 14 om Ugildhed til at staa i Rette eller betjene en Bestilling var ifølge Ørstedes Haandbog, 2. Bd. S. 37, endnu da (i 1825) i Kraft, hvorimod J. O. Hansen, Bidrag til den danske Civilproces, 1. Del (1839) S. 267, antager at de var bortfaldne ved Fdg. 6. Dec. 1743 om Bøders Afsoning. De ophævedes først udtrykkelig ved Straffeloven af 10. Febr. 1866 § 308. Ifølge Hr. Professor Dr. phil. Verner Dahlerups velvillige Meddelelse til mig findes Ordet brugt i gamle norske Love men næppe i nuværende norsk Lovsprog, hvorimod det bruges baade i ældre og i nuværende svensk Lovsprog. Selvfølgelig er der ogsaa Eksempler paa Brugen deraf i den almindelige Litteratur.